

4. Kiss T. Subjektselektion bei Infinitiven / T. Kiss // Der Infinitiv im Deutschen. / Hrsg von J. F. Marillier, C. Rozier. – Tübingen : Stauffenburg, 2005. – S.115–132.
5. DUDEN: Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / Hrsg. von der Dudenredaktion, bearb. von P. Eisenberg. – [6., neu bearb. Aufl.]. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1998. – 912 S.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ ІЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛА

Goethe: Shakespeares – Johann Wolfgang von Goethe: Zum Shakespeares-Tag.
Knigge: Naturrechte – Adolf von Knigge: Naturrechte wider Fürstenwillkür.
Langenfeld: Cautio – Friedrich Spee von Langenfeld: Cautio Crimimalis.
Luth., – Psalm von Martin Luther.
Parz – Wolfram von Eschenbach: Parzival.
Schiller: Ankündigung – Friedrich Schiller: Ankündigung. Die Horen.
T – Der althochdeutsche Tatian.

*Віктор Дребет
(Тернопіль)*

ІМЕННИК У СИНТАКСИЧНИХ РАМКАХ З РІЗНИМИ СПОСОБАМИ ДІЄСЛОВА В СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКОМО- ВНИХ ПРОЗОВИХ ТЕКСТАХ

Анотація. Розглянуті реалізації іменників у взаємодії з належністю реалізованих іменників до синтаксичних рамок з різними способами дієслова. Матеріалом дослідження стали сучасні німецькомовні прозові тексти.

Статистичні числення дозволили перевірити наявність чи відсутність зв'язку між генеруванням іменникових номінацій та контекстом з такими змістовими модусами, як індикатив, кон'юнктив та імператив.

Ключові слова: *парадигматика, синтагматика, пряма/похідна номінація, модус індикатив/кон'юнктив/імператив.*

Аннотация. Рассмотрены реализации имен существительных во взаимодействии с принадлежностью реализованных существительных к синтаксическим

рамкам с разными наклонениями глагола. Материалом исследования послужили современные немецкоязычные тексты прозы.

Статистические вычисления позволили проверить наличие или отсутствие связи между генерированием номинаций имен существительных и контекстом с такими смысловыми модусами, как индикатив, конъюнктив и императив.

Ключевые слова: *парадигматика, синтагматика, прямая/производная номинация, модус индикатив/конъюнктив/императив.*

Abstract. This article studies the realizations of nouns in their interaction with the affiliation of the realized nouns to the syntactic frames with different verb moods. The subject of research is the modern prose texts in German language.

Statistical calculations permitted to test whether there is a presence or absence of connection between the generation of the noun nominations and the context with such content moods as indicative/conjunctive/imperative.

Key words: *paradigmatics, syntagmatics, direct/derivative nomination, indicative/conjunctive/imperative moods.*

Давно вже став очевидним той факт, що мова повинна трактуватись не у статистичному розумінні, а в динаміці взаємовідношень засвоєної мовної та позамовної дійсності. Передусім це відображається в лексичному значенні, яке, за словами С. Ульманн, „є таким взаємовідношенням між назвою та змістом, яке уможливило їх взаємне представлення. Значення, яке зазвичай розглядається у статичному розумінні, дана дефініція перетворює на функціональне поняття, значення стає відношенням, а отже, динамічним за своєю природою [25, S. 65]. Для Л. Вейсгербера мета мовного дослідження полягає в розкритті мовних змістів [26, S. 170 ff.]. У такому розумінні значення „як усвідомлений зміст... є не копіями окремих предметів, процесів, їхніх властивостей і зв'язків, а результатами оцінювання, засвоєння об'єктивної реальності людським суспільством...” [24, S. 49]. При цьому, як зазначає В. Звєгінцев, значення визначається трьома основними чинниками: об'єктивною дійсністю, мисленням і системою мови [9, с. 147]. Тому можна говорити й про те, що значення є динамічними комплексами знань, оскільки отримані знання з часом інтегруються в нові відношення предметно-практичної і комунікативної діяльності людського суспільства. Таким чином, значення слова являють собою відкриті й динамічні структури, а тому в

сучасних дослідженнях семантика виходить за межі слова і стає дедалі більш „прагматичною”. Йдеться про те, що семантика описує, як з окремих лексем та синтаксичних структур отримується значення фраз, речень, як, у свою чергу, зі значень речень виникають значення текстів [23, S. 269]. Тому, наприклад, мовознавці Брандт, Дітріх та Шен поділяють семантику на лексичну семантику, семантику речень і текстову семантику (див. [23, S. 269]). Тому на сьогоднішній день чимраз важчим стає дослідження семантики без врахування прагматичного аспекту. Дослідники Брандт, Дітріх і Шен пишуть про контекстуальну залежність прагматики таке: „Контекстуальну залежність прагматики ми можемо розуміти як те, що контекстом визначається ідентичність співбесідників (вказування особи / ставлення до особи), часові і просторові параметри мовленнєвої ситуації та мовної дії (вказування місця і часу / відношення до місця і часу), а також як те, що співрозмовники думають, знають, яку мету вони мають (модальність)... Залежне від синтаксичних структур вибудовування змістовних виражень послуговується певними значеннями, які мають свою дефініцію у лексиконі, щоб використовувати їх у специфічних, суб'єктивно заданих ситуаціях [23, S. 290]. На їх думку, у такий спосіб можна дослідити, як з окремих значень виражень отримується значення речення (значення істинності) та зміст [23, S. 270]. У цьому контексті можна доречно буде згадати так званий принцип Фреге: „Якщо я розумію синтаксичну будову речення і значення виразів, які у ній зустрічаються, то я знаю, за яких умов речення є істинним, а водночас і те, що воно означає” [16, S. 37]. Але не забуваймо, що основною одиницею мови є слово, а зміст сказаного чи написаного неможливо зрозуміти без знання значення слів. Відповідно, актуальність розгляду іменника у поєднанні з прагматичним аспектом модальності змісту речення пояснюється необхідністю отримання даних про парадигматично-синтагматичну модель німецькомовної іменникової лексики.

Мовна дія передбачає модальність, яка, за словами В.В. Козловського, вказує на те, що структурний зміст речення має суб'єктивну основу зародження [10, с. 323]. Згідно зі словником Метцлера, модальність входить до складу прагматики як „семантично-прагматична категорія, яка стосується способу ви-

раження ставлення мовця до значення предметного змісту у висловлюванні” [22, S. 395].

Способи дієслова належать до таких елементів, які служать вираженню модальності змісту. За допомогою форм дієслівних способів мовець може додати до змісту свого висловлювання певні елементи значення, через які слухач отримує інформацію про те, чи описаний стан справ повинен розумітися без обмеження його дієвості, або ж його дієвість має певні обмеження [18, S. 521]. Зі свого боку, Брандт, Дітріх і Шен пишуть про способи або модус дієслів таке: „За допомогою способу дієслова ситуація, яка виражена мовою в певному часовому відношенні, переміщається в можливий світ, у якому зрештою вирішується її дієвість. Модус кодує дієвість вираженого у реченні змісту в залежності від ситуативнозумовленої мовленнєвої ситуації” [23, S. 308]. У німецькій мові розрізняють три дієслівні способи або модуси: індикатив, кон’юнктив та імператив. Індикатив описується авторами як нейтральний, з допомогою кон’юнктива I та II скасовується необмежена дієвість змісту, і такий зміст обмежується певними рівнями відношення, а імператив, зі свого боку, обмежує дієвість змісту в тому відношенні, що виражений стан справ потрібно розуміти як такий, якого потрібно „виконати” (пор. [23, S. 308]). Г. Брінкманн дещо деталізує опис індикатива та імперативу і характеризує імператив як модус реалізації, а індикатив – як модус інформації: „Імператив ... не повинен неправильно трактуватись як „наказова форма”. Скоріше, мовець при виборі імперативу звертається до свого співрозмовника, щоб спонукати його (ввічливо або рішуче) до того, щоб виконати дію, виражену імперативом... Як імператив не повинен хибно трактуватись як „наказова форма, так і індикатив не може трактуватись як „дійсна форма”... Він констатує, що йдеться про інформацію, а не про реалізацію. Зміст дієслова, яке несе пояснення, формулюється як інформація, спосіб сприйняття якої далі не модифікується (див. [13, S. 366 u. 368]). Така дефініція не заперечує згаданих вище функцій дієслівних способів, а лише підкреслює модальність як вираження способу дії.

Мовний знак, реалізуючись у мовленні, входить у контекст у залежності від певної ситуації, предметно-логічного, денотативного змісту і співвідноситься з конкретними граматичними фор-

мами та синтаксичними конструкціями [8, с. 12]. В.Г. Гак подає характеристику ситуації „як сукупності елементів, які наявні в свідомості мовця в об'єктивній дійсності, в момент мовлення і які зумовлюють певною мірою відбір мовних елементів при формуванні самого висловлювання” [2; с. 358]. Орієнтуючись на ситуацію, дослідник виділяє прямі номінації – семантичні структури, що ізоморфно відтворюють дійсність, і переносні непрямі номінації [1, с. 80 – 83]. Звичайно, що семантика реалізованого іменникового значення з різними дієслівними способами незмінна. Але нас цікавить, як з окремих прямих, похідних значень, які у нашому випадку постають у ролі прямих і похідних номінацій, а також із моносемічних слів у поєднанні з дієслівними способами генерується вираження модальності змісту у відповідних синтаксичних конструкціях. Крім того, якщо одне слово реалізується в різних значеннях у залежності від модальності, то тут актуалізація слова може нести в собі і зміну прагматичного змісту.

Таким чином, ми беремо на себе сміливість у даній роботі дослідити реалізацію іменника в ролі прямої, похідної номінації або в ролі моносемічного утворення й перевірити, які ролі іменникових номінацій генеруються в рамках синтаксичних конструкцій із граматичними категоріями дієслів в індикативі (дійсний спосіб), кон'юнктиві (умовний спосіб) та імперативі (наказовий спосіб). Відразу звертаємо увагу на те, що дієслівні способи можуть доповнювати один одного своїми функціями. Але у нашому випадку потрібно досліджувати належність дієслів до дійсного, умовного або наказового способу, безпосередньо виходячи з їх належності до граматичної категорії індикатива, кон'юнктиву або імперативу. Тим самим ми ставимо собі за мету уникнути заплутаності й мінімізувати суб'єктивність трактування змісту, який, як було згадано, у прагматичному аспекті може виражати імперативність чи умовність змісту також й іншою граматичною категорією.

Для виконання поставленого перед нами завдання ми взяли сім прозових творів німецькомовних авторів (Christa Wolf „Kindheitsmuster“, Heinrich Böll „Billard um halb zehn“, Hermann Hesse „Das Glasperlenspiel“, Gabriele Wohmann „Hallenbad“, Siegfried Lenz „Heimatismuseum“, Günter Grass „Die Blechtrommel“, Christoph Hein „Landnahme“). Методом суцільної вибірки з кожного твору було взято відповідно по 1000 іменників, які зустріча-

лись у синтаксичних рамках з різними дієслівними способами на кожних двадцяти сторінках твору (разом з семи творів це склало 7000 іменників).

Оскільки як і в попередніх наших статтях ми виходимо з ієрархії мовних значень на парадигматичній осі (див. [3]; [4]; [5]; [6]; [7]; [14]), у даній роботі також користувалися для встановлення прямих, переносних номінацій та моносемії досліджуваних іменників у реченні авторитетним тлумачним словником „DUDEN. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache“ у 10 томах [15], який у подальшому скорочено називатимемо ДУДЕН. Подані поряд з тлумаченням слова міні-контексти сприятимуть уникненню можливого суб'єктивізму у процесі розмежування прямих і переносних номінацій іменника, полегшать встановлення характеру семантичної трансформації в мовленні.

Ми усвідомлюємо необхідність „отримати не тільки якісь кількісні характеристики досліджуваного об'єкта, але й встановити з допомогою спеціальних статистичних прийомів достовірність статистичних результатів” [11, с. 110], а тому кількісні характеристики будуть піддані статистичній обробці. За допомогою критерію χ^2 (хі-квадрат) спробуємо виявити наявність чи відсутність взаємозв'язку між типом або роллю номінацій реалізованих іменників та їх належністю до синтаксичних рамок вираження дійсного, умовного чи наказового способу, а за допомогою коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості ми ставимо собі за мету вивчити ще й міру такого зв'язку між досліджуваними величинами. Мінімальна значуща сума критерію хі-квадрат при кількості степенів вільності $df=1$ і при похибці $P=0,05$ складає у нашому випадку $\chi^2=3,84$. Міру зв'язку між досліджуваними величинами числено за допомогою коефіцієнта взаємної сполученості K (детальніше про критерій хі-квадрат, коефіцієнт взаємної сполученості, а також про отримання мінімальної значущої суми хі-квадрат за розрахунками кількості степенів вільності та похибки (див. [11, с. 120 – 125; 137 – 138]). Результати даного дослідження зведені в наступній таблицю (див. табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок між типом реалізованих номінацій іменника та синтаксичними рамками з різними способами дієслова

Синтаксичні рамки з різними способами дієслова	Типи реалізованих номінацій іменника у синтаксичних рамках з різними способами дієслова			Разом
	Пряма номінація	Похідна номінація	Моносемічний іменник	
Синтаксичні рамки індикативу	2780 $\chi^2=0,56$ K=0,01	1446 $\chi^2=1,15$ K=0,01	2166 $\chi^2=0,03$ K=0,001	6392
Синтаксичні рамки кон'юнктиву	210 $\chi^2=0,32$ K=0,007	96 $\chi^2=1,09$ K=0,01	162 $\chi^2=0,11$ K=0,004	468
Синтаксичні рамки імперативу	64 $\chi^2=0,25$ K=0,007	30 $\chi^2=0,09$ K=0,004	46 $\chi^2=0,07$ K=0,003	140
Разом	3054	1572	2374	7000

Отож, подані в таблиці результати свідчать про те, що найчисленнішою групою є група реалізації іменників у синтаксичних рамках індикатива. Для унаочнення наведемо приклади контекстуального інтегрування іменників у відповідні синтаксичні рамки. Аналізовані іменники виділятимуться підкресленням:

„Solange sein Besuch währt - und Anwälte wissen viel zu erzählen -, raubt er mir durch diesen Gewaltakt das Gleichgewicht und die Heiterkeit“ [17, S. 10]. У даному реченні іменники *Besuch*, *Anwälte* і *Heiterkeit* виступають у ролі прямої номінації, тобто вони реалізують у контексті свої головні значення, зафіксовані словником (der Besuch – **1.b**) das Besuchen (*jmdn. aus beruflichen Gründen [in seiner Wohnung] aufsuchen*); der Anwalt – **1**. Rechtsanwalt (*Jurist mit staatlicher Zulassung als Berater u. Vertreter in Rechtsangelegenheiten, bes. auch Prozessen*); die Heiterkeit – **1.a**) *heitere Gemütsverfassung*), іменник *Gleichgewicht* демонструє реалізацію похідної номінації або похідного значення, зафіксованого на словниковому рівні (das Gleichgewicht – **2**. *innere, seelische Ausgeglichenheit*), а іменник *Gewaltakt* представляє реалізацію слів мо-

носемічного утворення, тобто слів з одним значенням у словнику (der Gewaltakt – *durch Gewaltanwendung gekennzeichnete Handlung*);

„Wer vom Kaufmann nicht ein Stück Seife als Zugabe erhält, wird bald unter einer Mäuseplage leiden“ [21, S. 171]. У даному реченні іменники *Kaufmann* і *Stück* виконують роль похідної номінації (der Kaufmann – 2. (veraltend, noch landsch.) *Besitzer eines Kaufladens*; das Stück – 2. *bestimmte Menge eines Stoffes, Materials o. Ä.*, die [in handelsüblicher Form, Abmessung] ein in sich begrenztes Ganzes bildet), іменники *Seife* і *Zugabe* виступають у ролі прямої номінації (die Seife – 1. *meist in Form von handlichen Stücken einer festen Substanz, auch in flüssiger od. pastenartiger Form hergestelltes wasserlösliches Mittel zum Waschen, das bes. in der Körperpflege verwendet wird*; die Zugabe – 1.a) *etw. [bei einem Kauf] zusätzlich Gegebenes*), а іменник *Mäuseplage* демонструє реалізацію моносемічного іменникового потенціалу (die Mäusenplage – *sich als Plage auswirkendes gehäuftes Auftreten von Mäusen*);

„Und es war ganz im Stil von Knechts heilkünstlerischer und erzieherischer Methode, dass er diesen Patienten nicht nur durch seine große Offenheit gewann, sondern ihm auch die Suggestion gab, ihm helfen und dienen zu können, und damit den Antrieb, es wirklich zu tun“ [20, S. 280]. У даному реченні іменники *Stil* і *Methode* представляють реалізацію похідної номінації, причому семантичні множники похідних номінацій повторюються в обох іменниках, що може свідчити про дію принципу рекурентності змістів при відборі іменникових номінацій у мовленнєвій ситуації (der Stil – 3. *Art u. Weise des Sichverhaltens, des Vorgehens*; die Methode – 2. *Art u. Weise eines Vorgehens*), іменник *Patienten* демонструє реалізацію моносемічного іменникового потенціалу (der Patient - vom Arzt od. einem Angehörigen anderer Heilberufe behandelte od. betreute Person (aus der Sicht dessen, der sie [ärztlich] behandelt od. betreut od. dessen, der diese Perspektive einnimmt)), іменники *Offenheit* і *Suggestion* виступають у ролі прямої номінації (die Offenheit – 1. *freimütige Wesensart; rückhaltlose Ehrlichkeit*; die Suggestion – 1.a) *geistig-seelische Beeinflussung eines Menschen [mit dem Ziel, ihn zu einem bestimmten Verhalten zu veranlassen]*), а іменник *Antrieb* реалізується в похідній номінації (der Antrieb – 2. *Anreiz, Impuls, Beweggrund, innere Triebfeder*).

Як видно з таблиці, за кількісними характеристиками в досліджуваних нами німецькомовних прозових творах домінують реалізації іменників у синтаксичних рамках з дієслівним модусом індикативу. Проте статистичні обрахунки свідчать про відсутність статистично значущу зв'язку реалізацій іменників у ролі прямої, похідної номінації або в ролі моносемічного утворення з граматичною категорією дієслів в індикативі в модальних відношеннях такого опису змісту, дієвість якого не обмежена у прагматичному аспекті. Тому відсутність зв'язку між досліджуваними величинами дозволяє нам говорити про незалежний характер генерування іменникових номінацій у контекстах, визначених змістовим модусом індикатива.

Другою за чисельністю є група реалізацій іменників у синтаксичних рамках кон'юнктиву. Наведемо приклади таких реалізацій у досліджуваних нами прозових творах:

„*Was würde uns jetzt der Ruf der Diskretion nützen, wenn die Moral intakt wäre – was nützt Diskretion, wenn es nicht gibt, das diskret behandelt werden muss?*“ [12, S. 43]. У даному реченні іменник *Ruf* виступає у ролі похідної номінації (*der Ruf – 5. Beurteilung, die jmd., etw. von der Allgemeinheit erfährt; Meinung, die die Allgemeinheit von jmdm., etw. hat*), іменник *Diskretion* демонструє реалізацію моносемічного мовного потенціалу (*die Diskretion – a) Verschwiegenheit, Vertraulichkeit, Geheimhaltung in Bezug auf eine Sache*), а реалізація головного значення іменника *Moral* представляє дану реалізацію в ролі прямої номінації (*die Moral – 1.b) sittliches Empfinden, Verhalten eines Einzelnen, einer Gruppe; Sittlichkeit*). Принагідно зауважимо, що іменник *Diskretion* вживається спочатку в рамках кон'юнктиву, а потім переноситься у рамки індикатива, тобто у прагматичному відношенні спостерігається перенесення змісту зі сфери обмеженої дієвості прямої номінації іменника як ірреальності у сферу індикатива, де пряма номінація демонструє дійсний стан описаного змісту. Такий перехід іменника з рамок умовного способу дії у дійсний показує, як за допомогою іменникового складу генерується зміст речення у вигляді переходу з одного світу модальних відношень в інший;

„*Nelly hätte an der Seite ihres Vaters ... in jeden der übelriechenden Hausflure und in jeden beliebigen feuerbohnen-*

bewachsenen Hof eintreten können“ [28, S. 20]. У даній синтаксичній рамці іменники *Seite* та *Hof* виступають у ролі похідних номінацій (*die Seite* - **3.a**) *Partie des menschlichen Körpers, die als fließender Übergang zwischen seiner vorderen u. hinteren Fläche in Längsrichtung von Kopf bis Fuß verläuft: an der Seite ihres Vaters* (übertr.; mit ihrem Vater); *der Hof* - **2.** *landwirtschaftlicher Betrieb (mit allen Gebäuden u. dem zugehörigen Grundbesitz); Bauernhof, kleines Gut*), іменник *Vater* реалізується в ролі прямої номінації (*der Vater* - **1.a**) *Mann, der ein od. mehrere Kinder gezeugt hat*), а іменник *Hausflure* демонструє реалізацію моносемічного словникового потенціалу (*der Hausflur* - *Treppenhaus u. Flur innerhalb eines Hauses, an dessen Seiten sich die Türen zu den angrenzenden Wohnungen befinden*);

„... und Frau Specht kam zu dem Urteil, in der Sache Lilli bewiese Mona Mut... Da könne doch der Schritt zum Mut des Ich-kann-nicht-schwimmen-Geständnisses nicht weit sein“ [27, S. 188]. У наведених контекстуальних рамках ми спостерігаємо вживання кон'юнктиву І як непрямої мови для обмеження дієвості описаного змісту. У таких змістових відношеннях іменники *Sache* та *Schritt* виступають у ролі непрямих номінацій (*die Sache* – **2.a**) *Angelegenheit, Vorgang, Vorfall, Umstand*); *der Schritt* – **5.** (*einem bestimmten Zweck dienende*) *Handlung; Maßnahme*), дві реалізації іменника *Mut* виступають у ролі прямої номінації (**1.b**) [*grundsätzliche*] *Bereitschaft, angesichts zu erwartender Nachteile etw. zu tun, was man für richtig hält*), складне субстантизоване утворення *des Ich-kann-nicht-schwimmen-Geständnisses* відсутнє у словнику, тобто воно належить до складних утворень для одного контексту. Тому доцільно буде трансформувати це утворення в описовий контекст на зразок *Geständnis, dass man nicht schwimmen kann*. Іменник *Geständnis* як основна частина сегментованого складного утворення виступає домінантою для визначення типу реалізації. Даний іменник моносемічний на словниковому рівні, що дає нам підставу розглядати це складне утворення як реалізацію моносемічного потенціалу іменника-домінанта *Geständnis* (*das Geständnis* - *das Eingestehen einer Schuld, eines Vergehens [vor Gericht od. auf der Polizeibehörde]*).

Отже, виходячи із статистичних результатів, доводиться констатувати відсутність статистично значущого зв'язку реалізації

іменників в ролі прямої, похідної номінації або в ролі моносемічного утворення з граматичною категорією дієслів у кон'юнктиві у модальних відношеннях такого опису змісту, дієвість якого у прагматичному аспекті обмежена або умовністю певної ірреальності ситуативних відношень, або умовністю змісту, пов'язаної з передачею чужої інформації. Отже, відсутність зв'язку між досліджуваними величинами дозволяє нам говорити про незалежний характер генерування іменникових номінацій у контекстах, обмежених змістовим модусом кон'юнктиву.

Третьою й останньою за кількісним складом у нашій класифікації є група реалізацій іменників у синтаксичних рамках імперативу. Наведемо приклади реалізацій даного іменникового складу в досліджуваних нами прозових творах „*Geh mir nicht auf die Nerven, Sigurd*“ [19, S. 310]. У даному реченні іменник *Nerven* реалізує своє похідне значення, зафіксоване на словниковому рівні, тобто виступає в ролі похідної іменникової номінації, яка генерується для даного імперативного змісту речення, причому дана іменникова номінація вживається метафорично у сталому виразі, який належить до розмовної мови (*der Nerv* – **3. nervliche Konstitution: jmdm. auf die Nerven gehen/fallen** (ugs.; *jmdm. äußerst lästig werden*);

„*Bitte*“, *sagte er*, „*nehmen Sie aus Ihrem Schreibtisch die kleine rote Karte, die ich Ihnen vor vier Jahren gab.*“ ... „*Bitte, lesen Sie mir vor, was auf der Karte steht.*“ *Und sie las mit zitternder Stimme: „Jederzeit erreichbar für meine Mutter, meinen Vater...“* [12, S. 14]. У контекстуальній рамці з імперативним змістом іменник *Schreibtisch* демонструє реалізацію моносемічного словникового потенціалу (*der Schreibtisch - einem Tisch ähnliches Möbelstück zum Schreiben, das meist an einer od. an beiden Seiten Schubfächer zum Aufbewahren von Schriftstücken, Akten o.Ä. besitzt*), а реалізації іменників *Karte* та *Jahren* генеруються для імперативного змісту в ролі прямих номінацій (*die Karte - 1. rechteckiges Blatt aus dünnem Karton, das verschiedene Funktionen erfüllt, z.B. für handschriftliche od. maschinelle Eintragungen, Lochungen o.Ä. verwendet wird; das Jahr - 1. Zeitraum von zwölf Monaten (in dem während 365 Tagen die Erde die Sonne einmal umläuft)*);

„*Genieß dein Leben*“ [27, S. 128]. У даному реченні іменник *Leben* реалізується в похідній номінації (*das Leben* - **2.a**) *Dauer, Verlauf des Lebens, der Existenz, des Daseins*).

Статистичні обрахунки свідчать про відсутність статистично значущого зв'язку реалізації іменників в ролі прямої, похідної номінації або в ролі моносемічного утворення з граматичною категорією дієслів в імперативі у модальних відношеннях такого опису змісту, дієвість якого у прагматичному аспекті обмежується імперативним або наказовим модусом. Таким чином, відсутність зв'язку між досліджуваними величинами дозволяє нам говорити про незалежний характер генерування іменникових номінацій у контекстах, обмежених змістовим модусом імперативу.

Виходячи з результатів нашої роботи, можна зробити такі висновки:

1) статистичні обрахунки χ^2 -квдрат для встановлення наявності або відсутності статистично значущого зв'язку між досліджуваними величинами, а також вираховування міри зв'язку між такими величинами за допомогою коефіцієнта взаємної спряженості показали:

а) для найчисленнішої групи реалізацій іменників у синтаксичних рамках вираження дійсного способу з кількісним домінуванням прямих реалізацій слова над похідними не зафіксовано статистично значущого зв'язку реалізації іменників в ролі прямої, похідної номінації та іменника в ролі моносемічного елемента з граматичною категорією дієслів в індикативі в модальних відношеннях такого опису змісту, дієвість якого не обмежена у прагматичному аспекті. Таким чином, відсутність зв'язку між досліджуваними величинами дозволяє говорити про незалежний характер генерування іменникових номінацій у контекстах, визначених змістовим модусом індикатива;

б) для групи реалізацій іменників у синтаксичних рамках вираження умовного способу з кількісним домінуванням прямих реалізацій слова над похідними не зафіксовано статистично значущого зв'язку реалізації іменників в ролі прямої, похідної номінації та іменника в ролі моносемічного елемента з граматичною категорією дієслів у кон'юнктиві в модальних відношеннях такого опису змісту, дієвість якого у прагматичному аспекті обмежена або умовністю певної ірреальності ситуативних відношень,

або умовністю змісту, пов'язаної з передачею чужої інформації. Отже, відсутність зв'язку між досліджуваними величинами дозволяє говорити про незалежний характер генерування іменникових номінацій у контекстах, обмежених змістовим модусом кон'юнктива;

в) для групи реалізацій іменників у синтаксичних рамках вираження наказового способу з кількісним домінуванням прямих реалізацій слова над похідними не зафіксовано статистично значущого зв'язку реалізації іменників в ролі прямої, похідної номінації та іменника в ролі моносемічного елемента з граматичною категорією дієслів в імперативі у модальних відношеннях такого опису змісту, дієвість якого у прагматичному аспекті обмежується імперативним або наказовим модусом. Тому відсутність зв'язку між досліджуваними величинами дозволяє говорити про незалежний характер генерування іменникових номінацій у контекстах, обмежених змістовим модусом імператива.

2) Статистичні розрахунки дозволяють зробити остаточний висновок про те, що у досліджуваних нами сучасних німецькомовних прозових творах обмеження контексту такими змістовими модусами, як індикатив, кон'юнктив та імператив, не обмежує генерування іменників у ролі прямої, похідної номінації або в ролі моносемічного утворення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гак В.Г. К проблеме синтаксической семантики (Семантическая интерпретация „глубинных” и „поверхностных” структур) / В.Г. Гак // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. - М. : Наука, 1969. - С. 77–85.
2. Гак В.Г. Высказывание и ситуация / В.Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1973. – С. 349–373.
3. Дребет В. Реалізація прямих та похідних номінацій іменників у простих та складних реченнях німецької преси / Дребет В. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2006. – Вип. 319–320 : Германська філологія. – С. 3–11.
4. Дребет В. Тріада „пряма/похідна номінація – просте/складне речення – просте/складне слово” у німецькій пресі / Дребет В. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 339-340 : Германська філологія. – С. 20–38.

5. Дребет В. Семантичні глибинності іменника та складнопідрядні глибинності синтаксичних конструкцій у німецькомовних прозових творах / Дребет В. // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В. В. Левицького : Збірник наукових праць. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – С. 194–202.
6. Дребет В. Іменники у синтаксичних рамках пасивних конструкцій сучасної німецькомовної преси / Дребет В. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2010. – Вип. 531 : Германська філологія. – С. 23–41.
7. Дребет В. Взаємовідношення семантичних і стилістичних ознак іменника у сучасних німецькомовних прозових творах / Дребет В. // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. – Вип. 551-552 : Германська філологія. – С. 163–176.
8. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика / С.Я. Єрмоленко. – К. : Наукова думка, 1982. – 210 с.
9. Звегинцев В.А. Семасиология. – М. : Изд-во МГУ, 1957. – 321 с.
10. Козловський В. Семантичний і прагматичний аспекти речення (на матеріалі сучасної німецької мови) / В. Козловський // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. (До 70-річчя професора В.В. Левицького) : Збірник наукових праць. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – С. 323 – 326.
11. Левицький В.В. Семасиология / Левицький В.В. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 512 с.
12. Böll H. Billard um halb zehn / H. Böll. – СПб. : Капо, 2007. – 478 S.
13. Brinkmann H. Die Deutsche Sprache. Gestalt und Leistung / H. Brinkmann. – 2. erw. Aufl. – Düsseldorf : Pädagogischer Verlag Schwann. 1971. – 939 S.
14. Drebet V. Der Gebrauch von Substantiven mit Modalverben in gegenwärtigen deutschsprachigen Prosawerken / Drebet V. // Studies in Quantitative Linguistics: Issues in Quantitative Linguistics / edited by Kelih E., Levickij V., Mazkulyak J. – RAM-Verlag : Lüdenscheid, 2011. – vol. 2. – P. 39 – 56.
15. DUDEN. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache: in zehn Bänden/ hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion [Red. Bear.: Werner Scholze-Stubenrecht (Projektleiter) ... Unter Mitarb. von Brigitte Alsleben ...].- 3., völlig neu bearb. Auflage. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 1999.

16. Frege G. Funktion, Begriff, Bedeutung: fünf logische Studien / G. Frege. – 2. durchgesehene Aufl. – Göttingen : Vandenhoeck, 2008. – 84 S.
17. Grass G. Die Blechtrommel / G. Grass. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2005. – 779 S.
18. Grundzüge einer deutschen Grammatik / Heidolph K. E., Flämig W., Motsch W. – Berlin : Akademie-Verlag, 1981. – 1028 S.
19. Hein C. Landnahme / C. Hein. – Frankfurt/Main : Suhrkamp, 2004. – 357 S.
20. Hesse H. Das Glasperlenspiel / H. Hesse. – СПб. : Капо, 2006. – 478 S.
21. Lenz S. Heimatmuseum / S. Lenz. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1981. – 655 S.
22. Metzler-Lexikon Sprache/hrsg. von Helmut Glück. – Stuttgart ; Weimar : Verlag J.B. Metzler, 1993. – 711 S.
23. Patrick B. Sprachwissenschaft / Patrick B., Dietrich R.-A., Schön G.. – 2. Auflage. – Köln ; Weimar ; Wien : Böhlau Verlag, 2006. – 329 S.
24. Schippan T. Einführung in die Semasiologie / T. Schippan. – 2. Aufl. – Leipzig : Bibl. Institut, 1975. – 269 S.
25. Ullmann S. Grundzüge der Semantik: Die Bedeutung in sprachwissenschaftlicher Sicht / S. Ullmann. – Berlin : de Grueter, 1967. – 347 S.
26. Weisgerber L. Die Bedeutungslehre – ein Irrweg der Sprachwissenschaft // Germanisch-Roman, Monatschrift, 1927, H5/6. – S. 161 – 171.
27. Wohmann G. Das Hallenbad / G. Wohmann. – München-Zürich : Piper Verlag, 2000. – 191 S.
28. Wolf C. Kindheitsmuster / C. Wolf. – Frankfurt am Main : Luchterhand Literaturverlag GmbH, 1988. – 549 S.

*Юлія Мельник
(Чернівці)*

СИНКРЕТИЗМ У СИСТЕМІ АНГЛІЙСЬКОГО ГПОТАКСИСУ

Анотація: Визначаються особливості накладання значення підрядних речень у межах функціонально-семантичного поля СПР. Описується семантичний блендінг у рамках СПР, який має місце на периферії гіпотактичної конструкції.